

51 (2.61)

VOOR SLECHTE MENSEN IS VOORSPOED SLECHT, MAAR VOOR GOEDE MENSEN IS TEGENSPOED GOED

Marsilio Ficino, de Florentijn, aan de illustere Venetiaanse ridder Bernardo Bembo: gegroet.

Vertel me, standvastig man, waarom drukt het geluk - Vrouwe Fortuin - inderdaad maar al te vaak een mens die door het volk werkelijk wordt geliefd ter neer en waarom heeft het nog vaker iemand, die door het volk juist wordt gehaat, lief en is hem welgezind? Komt dat misschien omdat geluk niet alleen tegengesteld is aan de rede, maar sinds het begin van de wereld ook vijandig is geweest jegens het volk? Dus zijn de mensen altijd onfortuinlijk en ellendig. Misschien is het geluk ook wel ijdel en tracht het elke grote actie aan haar toegeschreven te krijgen in plaats van aan menselijke deugd of genade.¹ Misschien wel daarom verheft Vrouwe Fortuin wonderlijk genoeg juist die mens die de meesten waarlijk verguisd zouden wensen, en duwt zij een hoogstaand mens juist in de afgrond.²

Maar wat gebeurt er als ze blind is, of zou wedijveren met de natuur? Want als in de natuur is vastgelegd dat je als een dier leeft voordat je als een mens leeft, dan voel je de dingen inderdaad eerder aan dan dat je ze begrijpt. Dus als het lot ernaar streeft iemand groot te maken, zal het eerst een geweldig beest scheppen, opgevuld met giftige trots. En zo wordt eerst de tiran naar aard en voorkomen geboren voordat hij tirannieke krachten verkrijgt. Wanneer dit soort mensen zonder waarde aangesteld worden in hoge ambten, verliezen die ambten het respect van oprechte mensen. Zij zijn er zelfs van tijd tot tijd de oorzaak van dat mensen geloven dat het universum niet wordt voortbewogen door goddelijke voorzienigheid, noch de mensheid door menselijke voorzichtigheid, maar door toeval. Soms echter werpt de goddelijke voorzienigheid een mens, in feite in strijd met de gunst van het geluk, plotseling van de hoogste bergtop in de diepten en verheft zij anderen wonderlijk genoeg tot grote hoogten, ondanks de kwaadwillende aanval van het geluk.

Aan de andere kant, als zij de trots toestaat een lange tijd stand te houden, of toestaat dat menselijkheid voor een tijd vervalt, staat zij dit toe om de trotse mens even verworpen en miserabel van geest te laten zijn als hij qua lotsbestemming hoog in aanzien staat en om de menselijkheid even verheven van geest te laten zijn als hij in levenslot nederig en onderworpen is. Zo wordt voor de slechten voorspoed slecht en is tegenspoed goed voor de goeden. Als mij de keus werd gelaten, zou ik liever Hercules dan Sardanapalus willen zijn.³ De een overwon evenveel monsters als de ander erdoor verpletterd werd. Hercules, die wilde beesten overmeesterde, rees op als een god, terwijl Sardanapalus erdoor vernietigd werd en lager en ongelukkiger werd dan zij.

Waar wijsheid in overvloed is, daar is geen ruimte voor het dobbelspel. Waar zeer weinig wijsheid is, worden de meeste dingen door toeval beheerst. Wanneer soms toch

voorspoed met wijsheid wordt verbonden, heersen niettemin geen van beide tegelijkertijd. Want óf het toeval is in het geheel niet verbonden met de rede óf het is er afhankelijk van. Toeval is afgunstig op oprechte mensen en werkt hen tegen met al zijn kracht, uit vrees dat de rechte rede overal zou regeren; want als de rede heerste zou het toeval zijn glorie en kracht verliezen. Toeval geeft vaak veel aan de mens die van de natuur of deugd zeer weinig heeft gekregen, en zij verrijkt niet werkelijk een mens die begiftigd is met giften van de natuur of deugd.

Op bepaalde tijden zijn er grote en krachtige mensen, goden uitgedost als mensen, of mensen die als goden zijn, maar zij zijn zeldzamer dan de Phoenix, en zij zijn niet groot gemaakt door Vrouwe Fortuin maar door goddelijke voorzienigheid. Zij onderscheiden zich door een bepaald teken: want zij zijn degenen die voor hun voorspoed niets aan het lot overlaten, en zeer weinig aan de menselijke deugd, maar zoveel mogelijk aan de goddelijke deugd. Voor zover zij menselijk lijken, zijn zij in geestelijk opzicht boven alle mensen verheven, als een godheid. In winderigheid is geen gezondheid. Evenmin is een opgeblazen mens een voorbeeld van geestelijke gezondheid. Geestelijke ongezondheid en een profane instelling maken een beest van de mens. Maar er is geen goddelijk mens die niet tevens menselijk is; en niemand die volledig menselijk is, is niet tevens goddelijk. Een goddelijk mens zal zich niet laten leiden door het lot, want het lot is blind zodat men gemakkelijk struikelt. Een goddelijk mens verheugt zich niet over de schone beloften van het lot, want het lot is zelfs onbetrouwbaar voor zijn eigen lot dat hij, geheel schaamteloos, heeft verheven tot hoogste doel. Het lot verheugt zich in de voortdurende afwisseling tussen hoogte en diepte, en scheidt juist behagen in zijn eigen afwisselend bestaan. Een goddelijk mens is dus niet bevreesd voor de dreigingen van het lot, omdat die leeg zijn. Lot, je kunt niets voor ons doen dat we niet zelf wensen, zelfs als we een god van je zouden maken en je in de hemel plaatsen.⁴

Niemand is meer te beklagen dan degene die zijn geluk zoekt in de handen van het lot. Niemand is gelukkiger dan degene die fortuinlijke voorspoed weigert te beschouwen als werkelijk geluk. Die mens wordt door Hippocrates⁵ als verstandig beschouwd die óf met Democritus lacht over de belachelijke tranen van geluk óf met Heraclitus klaagt over zijn betreurenswaardig gelach. Hij die met Socrates de kinderlijke spelletjes van het lot veracht, wordt door Apollo als wijs en goddelijk beschouwd.⁶ Tenslotte is degene die tegenspoed verdraagt, alleen met Aeneas ingedekt voor gunstige tijden. Hij kijkt na de regen omhoog naar de heldere lucht en wordt tenslotte Heer van het uitverkoren Italië. Daarom, mijn Aeneas, geef geen aandacht aan ramspoed, maar beweeg integendeel krachtiger voorwaarts. Wat de situatie ook mag zijn, iedere lotsbestemming moet overwonnen worden door haar te verdragen.⁷ Wees in goede stemming, mijn Aeneas; op een dag zal je, veilig in de haven, je verheugen in evenzoveel zegeningen als stormen die je op zee hebt getrotseerd.⁸